

DISKUSINĖ GRUPĖ IR PAGILINTI INTERVIU APIE FILANTROPIJĄ

KOKYBINIO TYRIMO ATASKAITA

TURINYS

1. PAGRINDINĖS IŠVADOS	2
2. INFORMACIJA APIE TYRIMĄ	6
3. TYRIMO REZULTATAI	7
3.1. FILANTROPIJOS SAMPRATA	7
3.1.1. Filantropijos samprata – diskusinės grupės dalyvių suvokimas.	7
3.1.2. Filantropijos samprata – politikų suvokimas	8
3.2. FILANTROPIJOS SOCIALINIS VAIDMUO	9
3.2.1. Diskusinės grupės dalyvių nuomonė apie socialinį filantropijos vaidmenį	9
3.2.2. Politikų nuomonė apie socialinę filantropijos vaidmenį	10
3.3. MOTYVACIJA	12
3.3.1. Diskusinės grupės dalyvių požiūris	12
3.3.2. Politikų požiūris	12
3.4. FILANTROPIJOS SUBJEKTAI IR OBJEKTAI	13
3.4.1. Diskusinės grupės dalyvių požiūris	13
3.4.2. Politikų požiūris	15
3.5. FILANTROPIJOS BŪKLĖS LIETUVOJE VERTINIMAS. KLIŪTYS TOLIMESNIAM VYSTYMUISI	18
3.5.1. Teisinis pagrindas ir perspektyva – diskusinių grupių dalyvių požiūris	18
3.5.2. Teisinis pagrindas ir perspektyva – politikų požiūris	20
3.5.3. Politikai apie socialinę aplinką ir perspektyvą	21
3.5.4. Politikai apie moralinę aplinką ir perspektyvą	21
3.6. INFORMACIJOS ŠALTINIAI APIE LABDAROS/PARAMOS TEIKIMĄ, RĖMĖJUS	22

1. PAGRINDINĖS IŠVADOS

Kokybinio tyrimo rezultatai leidžia daryti tokias išvadas:

Daugumos diskusinių grupių dalyvių nuomone, filantropija tai – davimas, nesiekiant jokios materialinės naudos. Tokią filantropijos sampratą geriausiai atspindi mecenavimas bei G.Soros veikla, kuri taip pat išskiriama kaip atskira, išskirtinė filantropijos forma rūšis ir kartu kaip bendrinis žodis, filantropijos sinonimas;

Politikai taip pat kaip ir diskusinės grupės dalyviai sieja filantropiją su neatlygintina parama, tam tikru gyvenimo būdu, daugiau su privačiais asmenimis nei organizacijomis, su tam tikromis moralinėmis savybėmis (aukojimas, kilnumas, dvasingumas, meilė žmogui, geranoriškumas);

Diskusinės grupės dalyvių manymu, Lietuvoje dar ankstoka kalbėti apie filantropiją vakarietiškos tradicijos prasme. Esamam visuomeniniam reiškiniui apibūdinti labiau tinkami terminai: labdara, parama, išmalda;

Diskusinės grupės dalyvių labdaros apibūdinimas artimas filantropijos sampratai. Taip pat pabrėžiamas materialinės naudos, gražos nebuvimas, tik davėjo moralinis pasitenkinimas;

Politikai, kalbėdami apie labdarą taip pat išskiria neatlygintinumo aspektą tačiau emocine prasme sieja ne su pasitenkinimu, bet liūdesiu. Dalis politikų labiau linkę išvelgti neigiamus labdaros aspektus, laiko tai žeminančiu dalyku gavėjų požiūriu ir amoraliu - davėjų požiūriu, siekiančių asmeninės naudos, vaidinančių dosnumą;

Apibūdinami paramą, diskusinės grupės dalyviai pabrėžia jos dvilypumą – moralinis pasitenkinimas šiuo atveju persipina su materialine nauda;

Politikai paramą apibūdina, kaip “tikslinę labdarą”, nukreiptą į remtinas sritis, programas, projektus, tiesiogiai sieja ją pinigais;

Diskusinės grupės dalyviai spontaniškai neminėjo išmaldos, kaip labdaros formos. Tuo tarpu apklausoje dalyvavę politikai mano, kad tai yra tam tikra labdaros forma, kuriai būdingas paramos “momentiškumas”. Tokia pagalba nėra probleminės situacijos sprendimas. Skirtingai nuo labdaros ir paramos, išmalda abi respondentų grupės laiko žeminančiu dalyku. Apskritai išmalda, kaip pagalbos forma, traktuojama prieštaraujant. Viena vertus, pabrėžiamas prašančiojo spekuliacijos problemos neišsprendžiamumu, kita vertus, ji traktuojama kaip paskutinis šaltinis pragyvenimui. Išmalda taip pat apibūdinama ir kaip dalies prašančiųjų verslo sritis;

Abi respondentų grupės pabrėžia, kad filantropijos socialinis vaidmuo visuomenėje dvilypis, t.y. ir teigiamas ir neigiamas. Kaip matyti, teigiami elementai yra dominuojantys, taigi ir turintys didesnę įtaką visuomenės gyvenimui:

Teigiami aspektai	Neigiami aspektai
Didėja visuomenės gerbūvis	Problemos sprendimo laikinumas
Pilietinės visuomenės plėtra	Orientavimasis į patogių, perspektyvių ir pan. sričių rėmimą
NVO sektoriaus stiprinimas	Smulkių projektų rėmimas
Bendruomenių kūrimasis	Žmogaus orumo įžeidimas
Vertybių (atjauta, gėris, kilnumas, supratimas ir pan.) puoselėjimas	Piktnaudžiavimas, nesąžiningumas, skaidrumo stoka
Visuomeninių stereotipų laužymas (kad, turtingas žmogus yra beširdis pragmatikas)	Davėjo interesų viršenybė (savireklama, įvaizdžio kūrimas)
Palankaus požiūrio į labdarinę, savanorišką veiklą, rėmimo veiklą ugdymas	Iniciatyvos slopinimas
Socialinio aktyvumo, asmeninės iniciatyvos skatinimas	
Socialinės įtampos švelninimas	

Diskusinės grupės dalyvių manymu, labdaringą veiklą/paramos teikimą labiausiai skatina **ekonominiai finansiniai motyvai** (mokesčių lengvatos, reklama/marketingavimas, prekinio ženklo žinomumo, perkamumo didinimas), įvaizdžio kūrimas, stiprinimas; **moraliniai-doroviniai** (noras padėti, savanaudiškumas, meilė sau, atjauta, dvasingumas); **visuomeniniai – socialiniai** (visuomenės gerbūvio kėlimas, visuomenės vystymosi skatinimas, asmenybių raidos skatinimas, saviraiškos būdas, pilietinė pozicija). DG dalyvių manymu, juridiniams asmenims svarbesni ekonominiai-finansiniai paramos motyvai, tuo tarpu fiziniams asmenims – moraliniai/doroviniai. Visuomeniniai-socialiniai yra mažiau matomi ar apčiuopiami, nes labiau susiję su rezultatu. Motyvacijos skirtumus, pasak DG dalyvių, sąlygoja dabartinė įstatyminė bazė bei skirtinga vertybių sistema, kuria remiasi verslas ir pavieniai asmenys;

Politikų manymu, labdaringą veiklą labiausiai skatina noras išgarsėti, savireklama, dėmesio siekimas bei politiniai motyvai. Finansiniai motyvai sudaro atskirą grupę. Rūpestis visuomenės gerovės kėlimu; geranoriškumas, noras padėti; atjauta; privati, savanoriška iniciatyva, vidinis poreikis laikomi vienodai svarbiais ir sudaro savotišką triadą. Motyvų grupėje, kurių vertinimai yra penkių balų intervale (moralinė pareiga, remti madinga, religiniai motyvai, moralinis pasitenkinimas, būdas atsikratyti nereikalingais daiktais) persipina pareigos, vidinio poreikio ir išorinio efekto aspektai. Tai prieštaraujančiausia motyvų grupė. Tuo tarpu sąlyginai mažiausiai skatinančiais užsiimti labdaringa veikla laikomi: visuomeninė tradicija, ilgalaikė visuomeninė nauda, kaltės jausmas ir skaudi asmeninė patirtis. Pirmuosius du motyvus galima sąlyginai pavadinti visuomeniniais, kitus du - asmeniniais.

Akivaizdu, kad abi respondentų grupės pabrėžia, ekonominių-finansinių, bei moralinių-dorovinių motyvų svarbą labdaringos veiklos motyvacijai Lietuvoje šiuo metu;

DG dalyvių manymu, juridiniai asmenys Lietuvoje daugiau laikytini rėmėjais ar paramos davėjais. Jiems būdingas veiklos viešumas, jis net gi yra specialiai pabrėžiamas, siekiant didesnio žinomumo. Viešumas kartu tampa savireklamos ir įvaizdžio kūrimo dalimi. Grįžtamasis ryšys (dalinis įdėtų lėšų atsipirkimas) šiai davėjų kategorijai taip pat yra aktualus;

Tuo tarpu fiziniai asmenys tai - dažniausiai iškilios asmenybės. Jų motyvacija yra kita nei organizacijų. Davimas jiems labiau sietinas su moraliniais dalykais, yra vienas iš saviraiškos būdų. Skirtingai nuo juridinių asmenų, jiems būdinga depersonalizacija, anonimiškumas;

Labdaros gavėjus/recipientus DG dalyviai klasifikuoja teisiniu (pavieniai asmenys, organizacijos) bei socialiniu (perspektyvūs (gabūs, jauni, talentingi) /neperspektyvūs (seneliai, neįgalieji, atstumtieji)) požiūriu;

Politikų manymu, tarp 14 skirtingų gyvenimo sričių, išskirtiniu valstybės prioritetu turėtų būti mokslo, švietimo ir sveikatos apsaugos finansavimas. Tuo tarpu kitų sričių rėmimas gali būti mišrus. Vienu atveju daugiau dominuojant valstybei (***socialinė globa ir rūpyba, aplinkosauga, kultūros, istorijos paveldas***). Kitų atveju, nevalstybinėms organizacijoms ir privatiems asmenims (***pvz. kultūra, knygų leidyba, profesionalus menas, saviveiklinis menas, profesionalus sportas, religinės bendruomenės, kt. socialiai naudinga veikla***). Tarp sričių, kurių galbūt visai nereikėtų remti, minimas mėgejiškas sportas, saviveiklinis menas ir knygų leidyba;

Politikų manymu, tarp 15 išvardintų visuomenės grupių išskirtinis valstybės dėmesys turėtų būti skiriamas: ligoniams, sergantiems sunkiomis, retomis ligomis, kurių gydymas labai brangus, našlaičiams ir vaikams likę be tėvų globos. Jos turėtų būti remiamos iš valstybės biudžeto lėšų. Šiai kategorijai galima priskirti ir organizacijas, užsiimančias nusikalstamumo prevencija ir reabilitacija; nukentėjusius nuo gaivalinių nelaimių ar ekologinių katastrofų, nekentėjusius nuo karo. Politikų manymu, parama ir šioms grupėms turėtų būti daugiau valstybės reikalas, o labdaringų organizacijų/fondų parama nežymi. Tuo tarpu pagrindinis neįgaliųjų, gabių jaunų mokslininkų, menininkų, sportininkų, organizacijų, užsiimančių žalingų įpročių prevencija ir reabilitacija rėmimo rūpestis, politikų manymu, turėtų būti deleguotas labdaringoms organizacijoms/fondams ir pan., paliekant valstybei nežymią dalį. Tarp sričių, kurių galbūt visai nereikėtų remti buvo paminėtos tautinės mažumos ir religinės organizacijos;

Diskusinės grupės dalyvių ir politikų nuomonė dėl labdaringos veiklos subjektų aktyvumo išsiskyrė. Politikų manymu, privatus verslas ir ypatingai privatūs asmenys nepakankamai aktyvūs aptariamoje veiklos srityje, lyginant su visuomeninėmis organizacijomis. Tuo tarpu diskusinės grupės dalyviai mano, kad būtent privatus verslas pastaraisiais metais subrendo labdaringai veiklai, labai suaktyvėjo, o privačių asmenų aktyvumas mažiau pastebimas dėl mažesnio dalyvių skaičiaus, savireklamos nebuvimo, depersonalizacijos;

Diskusinių grupių dalyviai palankiai vertina visus labdaros davėjus, nepaisant atskirų neigiamų niuansų. Tuo tarpu požiūris į gavėjus nevienalytis. Požiūris į vienus gavėjus pvz., vaikus, senelius, tvarkingas socialiai remtinas šeimas ir pan. daugiau teigiamas. Į kitus, pvz. “išmaldininkus” daugiau neigiamas arba net gi labai neigiamas;

Apklaustos rezultatai rodo, kad apklausoje dalyvavę politikai palankiau vertina verslo įmones ir visuomenines organizacijas ir nei privačius asmenis davėjus. Didesnės dalies politikų požiūris tiek į organizacijas, tiek pavienius asmenis gavėjus yra nepalanki.

Politikų nuomone, mūsų visuomenei priimtinos *tikslinės labdaros/paramos formos, tai* - pinigai (visuomeninių organizacijų, projektų rėmimas), renginių rėmimas, kurių metu dalis pinigų skiriama kuriai nors tikslinei grupei, pvz. vaikų namams, neigaliams vaikams ir pan., stipendijos (mokslui, meno projekto įgyvendinimui) arba *formas nesusijusias su tiesioginiu pinigų išmokėjimu recipientu, tai* – *maisto produktai, nemokamas maitinimas, drabužiai, avalynė vaistai*. Nuomonė dėl tiesioginių išmokų privatiems asmenims, šeimoms išsiskyrė. Dalis politikų tokia formą laiko priimtina, kiti mano – priešingai. Tas pats pasakytina ir apie kitų prekių ar paslaugų teikimą.

Dauguma DG dalyvių teigė, kad Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį suformavo palanki aplinka labdaringai veiklai bei paramai. Tai rodo valdžios požiūrio į šiuos procesus pokyčiai, teisinio pagrindo sukūrimas ir davėjų/donorų pasirengimas (subrendimas) aptariamai veiklai, naujos veiklos strategijos, pagrįstos reiklumo, selektyvumo principu susiformavimas, didesnė veiklos kontrolė;

Diskusinės grupės dalyviai pakankamai palankiai vertina teisinę bazę, reglamentuojančią labdaringą veiklą/paramos teikimą, nelinkę jos griežtai kritikuoti. Tačiau nevienareikšmiai vertina Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisą, kuri suteikia nuolatiniams Lietuvos gyventojams galimybę pervesti iki 2 proc. savo pajamų mokesčio sumos Lietuvos vienietams pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą, turintiems teisę gauti paramą. Vieni tai laiko nauju postūmiu labdaringos veiklos tolimesniam vystymuisi, kuris padidins donorų skaičių. Kiti mano, kad tai tik padidins prašytojų skaičių;

Dauguma apklausoje dalyvavusių politikų, neigiamai vertina dabartiniu metu esančią teisinę aplinką labdaringai veiklai/paramai, motyvuodami tai įstatymų netobulumo, dažna jų kaita. Tačiau aukščiau minėtą įstatymo pataisą dauguma politikų, skirtingai nei diskusinės grupės dalyviai, vertina teigiamai;

Reikia pažymėti, kad abi respondentų grupės labai rezervuotai žiūri į tai, ar gyventojai realiai pasinaudos minėta įstatymo pataisa. DG dalyviai motyvuoja tai neigiama užsienio šalių patirtimi. Politikai nepateikia konkrečių argumentų.

Jei daliai DG dalyvių įstatymo pataisa bus dar vienas postūmis toliau tęsti labdaringą veiklą, tai politikai kalbėdami apie savo ketinimus nebuvo tvirtai įsitikinę ir teigė, kad gal “greičiau pasinaudos” pataisa;

Abi respondentų grupės mano, kad bet kuriuo atveju ši įstatymo pataisa turės įtakos tolimesniam labdaringos veiklos vystymuisi ir aktyvėjimui;

Politikų nuomonė dėl socialinės aplinkos sukūrimo išsiskyrė. Vieni mano, kad ji sukurta. Kiti - kad dar nesukurta ir šioje srityje ypatingai svarbu skatinti bendruomenių veiklą, plėtoti įvairių visuomeninių organizacijų/fondų veiklą;

Politikų nuomonė dėl palankios moralinės aplinkos sukūrimo taip pat išsiskyrė. Vieni mano, kad ji sukurta, kiti - mano priešingai. Šioje srityje pabrėžiamos dvi kryptys: visuomenės dvasingumo bei bendruomenės jausmo ugdymas;

Galimos kliūtys tolimesniam labdaringos veiklos vystymuisi yra šios:

DG dalyviai	Politikai
Biurokratizmas (tiek davėjų, tiek gavėjų apkrovimas įvairiais reikalavimais (ataskaitos, kt. įvairi dokumentacija), sukeliantis didelį psichologinį diskomfortą)	Tradicijų nebuvimas
Bendruomenių geriausiai žinančių savo narių poreikius nebuvimas ir lėtas kūrimosi procesas	Per didelis valstybės institucijų kišimasis ir kontrolė
Nepakankamas bažnyčios ir kt. civilinių institucijų bendradarbiavimas	Netobuli įstatymai/įstatymų kaita
Dviprasmiška valstybės pozicija	Sudėtingos labdaros teikimo procedūros
Tradicijos nebuvimas	
Davėjų ir gavėjų kultūros lygis (sąmoningumo ugdymo poreikis)	
Ekonomikos išsivystymo lygis – jos galimybės	

Politikų manymu, norint gauti informaciją apie labdaros ir paramos teikimą, rėmėjus, tikslingiausia kreiptis į socialinės rūpybos centrus bei visuomenines organizacijas ir fondus. Verslo įmonių, kaip informacijos šaltinio, nepaminėjo nei vienas apklausoje dalyvavęs politikas.

2. INFORMACIJA APIE TYRIMĄ

“Baltijos tyrimai”, rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija 2003.05–2003.06 mėn. atliko kokybinį tyrimą (diskusinę grupę ir pagilintus interviu) apie filantropijos padėtį Lietuvoje. Diskusinė vyko 2003.05.21. Vilniuje. Iš viso dalyvavo 7 dalyviai –ekspertai. Pagilinti interviu taip pat vyko Vilniuje 2003.06. mėn. Iš viso apklausti 7 politikai.

Tyrimo tikslas:

- *Išsiaiškinti filantropijos sąvokos suvokimą*
- *Išsiaiškinti filantropijos socialinį vaidmenį visuomenės gyvenime*
- *Aptarti filantropijos rūšis*
- *Išsiaiškinti motyvus, skatinančius dalyvavimą filantropinėje veikloje*
- *Išsiaiškinti filantropijos subjektus bei objektus*
- *Išsiaiškinti filantropijos mechanizmus*
- *Įvertinti filantropinės veiklos būklę Lietuvoje*
- *Aptarti teisinį pagrindą bei tolimesnės filantropinės veiklos raidos perspektyvas*

Tyrimo metodai: diskusinė grupė, pagilintas interviu (struktūruotas)

INFORMACIJA APIE RESPONDENTUS

Diskusinėje grupėje dalyvavo verslo atstovai, reprezentuojantys skirtingas veiklos sritis, kultūros dvasininkijos atstovai.

Pagilinti interviu: apklausti 8 seimo nariai reprezentuojantys skirtingas politines pažiūras (kairumas-dešinumas), skirtingas Seimo frakcijas, komitetus.

3. TYRIMO REZULTATAI

3.1. FILANTROPIJOS SAMPRATA

3.1.1. FILANTROPIJOS SAMPRATA – DISKUSINĖS GRUPĖS DALYVIŲ SUVOKIMAS

Diskusinės grupės dalyvių prašėme apibrėžti filantropijos sąvoką. Daugumos dalyvių nuomone, filantropija tai - **davimas, nesiekiant jokios materialinės naudos**:

“Filantropija yra tik tada, kai duodama be jokios materialinės naudos, iš geros širdies. Kai pvz. “Verslo žinios” organizuoja ir remia seminarą tuo reklamuojantis, tai jau nėra filantropija.”

“Filantropija simpatiškas žodis, turintis tradiciją – tai ne reklamos pirkimas, tai pinigų davimas nesiekiant naudos”.

Tokią filantropijos sampratą, kai kurių DG dalyvių manymu, geriausiai atspindi mecenavimas arba rėmimas nelaukiant materialinės grąžos. Dabartiniu metu DG dalyvių teigimu tokio pobūdžio veikla itin paplitusi JAV kultūros srityje (remiamos įvairios meno rūšys). Tokį aspektą, DG dalyvių manymu, taip pat atspindi ir G.Soros veikla, kuri išskiriama kaip atskira, išskirtinė filantropijos forma/rūšis ir kartu kaip bendrinis žodis, filantropijos sinonimas.

DG dalyvių manymu, minėtu aspektu kalbėti apie filantropiją Lietuvoje ankstoka, nes tokia forma ji dar neegzistuoja kaip reiškinys dėl kelių dalykų – ekonominės situacijos (atitinkamo ekonomikos išsivystymo lygio) finansinių galimybių, tradicijos nebuvimo, rėmimo/paramos teikimo principų neaiškumo:

“Pirma nėra tokių pinigų arba yra tokie pinigai ir mes nežinom, ar yra pinigai ir yra žmonės, ir mes juos žinom, tačiau tai ne tie pinigai, kurie galėtų dalyvauti tokiam procese.”

“JAV valdžios indėlis į kultūros rėmimą sudaro 5-7%, o visa kita pvz. orkestro su 20 mln. dolerių biudžetu sudaro donorių, filantropų pinigai. Tuo tarpu Europoje, situacija yra atvirkštinė, t.y, rėmėjų pinigai sudaro apie 5%, o visa kita yra skiriama valstybės. Europoje beveik visur yra socializmas. Mažai tikėtina kad Lietuvoje bus perimtas JAV modelis”

Kalbant apie Lietuvą, diskusinės grupės dalyvių manymu, labiau tiktų terminai labdara, parama, išmalda.

Parama apibūdinama: *“ne tik kaip asmeninio vidinio gerbūvio puoselėjimas, bet ir tos sistemos, kuri stovi už tavęs parodymas, reklama.”*

Tuo tarpu labdara yra tai: *“kai nesiekama jokios materialinės naudos, grąžos, išskyrus vidinį davėjo pasitenkinimą.”* Ši labdaros aspektą ypač pabrėžia ir propaguoja bažnyčia.

“Labdara yra tai, kai nesitikima gauti jokios grįžtamosios materialinės reakcijos, išskyrus vidinį pasitenkinimą. Norint mylėti kitus pirmiausia reikia mylėti save – davimas kitam žmogui yra tarsi meilės sau išraiška. Labdaros siekimas yra tarsi viena iš formų išreikšti patį save. Kitas dalykas, kad labdara tarsi pastato duodantį prieš kitą žmogų ir jis duoda tai, ką turi geriausia, iš anksto nusiteikdamas už tai nieko negauti atgal. ”

DG dalyvių manymu, labdarą nuo paramos skiria davėjo anonimiškumas, nuasmeninimas. Tačiau tuo pačiu pabrėžiama, kad tas skirtumas yra “plaukiojantis”, riba tarp šių dviejų formų iš esmės yra beveik nepastebima.

3.1.2. FILANTROPIJOS SAMPRATA – POLITIKŲ SUVOKIMAS

Žodis “filantropija” daugumai apklausoje dalyvavusių politikų kelia pozityvias asociacijas. Taip pat kaip diskusinės grupės dalyviai, jie labiau sieja filantropiją su gyvenimo būdu, privačiais asmenimis, pasižyminčiais tam tikromis moralinėmis nuostatomis bei savybėmis nei organizacijomis. Filantropija jų apibūdinimu, tai:

“Archaiškas gyvenimo būdas. Turtingo žmogaus aukojimasis ubagams.”

“Kvaištelėjusio turtuolio vaizdas.”

“Kilnūs, dvasingi, turtingi, mylintys žmogų asmenys. Skatinami gilių jausmų teikia labdarą, paramą, tiems, kuriems jos reikia. Nėra jokio suinteresuotumo, tik savo dvasinių jausmų išreiškimas. Tai gyvenimo būdas.”

“Turint daug negailėti kitiems”

“ Siejama su žmogumi ar organizacija, kurie užsiima geranoriška pagalba kitiems dažnai be atlygio ar už mažą atlygį.”

“Gailestingumas. Įvairios labdaros ir paramos formos.”

Žodis “labdara” politikams kelia skirtingas asociacijas. Vieniems pozityvias, tačiau emociškai keliančias liūdesį, nes *“daugelis Lietuvos žmonių be jos neišsiverstų”*; *“Neatlygintinai teikiami daiktai, greičiausiai rūbai, avalynė, medikamentai, kurie būtini pragyvenimui.”*. Kitiems atvirksčiai neigiamas, nes tai jų manymu tai žeminantis dalykas, turint galvoje gavėjus. O kalbant apie davėjus išvelgiamas amoralumas, pasireiškiantis asmeninės naudos siekimu, suvaidintu dosnumu (pvz. senų daiktų atsikratymas). Galima kalbėti ir apie asociacijų metaforiškumą: *“Labdarių gatvės pavadinimas ir jos vaizdas.”*

Labdara, kaip visuomenės reiškinys, neretai politikų vertinamas, kaip nesėkmingos socialinės politikos rezultatas, suformavęs specifinį išlaikytinių visuomenės sluoksnį: *“dalis žmonių daugiau siekia labdaros nei darbo ir uždarbio”*; *“geriau sutvarkyti šalį taip, kad labdaros reiktų teikti kuo mažiau”*. Dalis politikų teigia, kad tai normalus visuomenės reiškinys.

Labdarą apklausoje dalyvavę politikai apibūdina kaip paramos formą, kurios teikėjais gali būti tiek privatūs asmenys, tiek ūkio subjektai. Postūmį labdarai, dalies politikų manymu, daugiau daro ne moraliniai motyvai, bet kitokio pobūdžio tikslai, pvz. reklama, naudos sau siekimas (lėšų grįžimas ar pan.).

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad politikai skirtingai suvokia labdaros gavėjus. Vieni jų susiaurina gavėjų ratą iki socialiai remtinų asmenų, kuriems dažniau teikiama parama materialia forma: drabužiais ar kitais daiktais, paslaugomis, ar pinigais. Kiti mano, kas labdaros gavėjais gali būti ne tik skurdžiai gyvenantys žmonės, bet ir bendruomenės, įstaigos, organizacijos.

Parama apibūdinama kaip “tikslinė labdara”, nukreipta į remtinas sritis, programas, projektus, siejama su piniginėmis lėšomis: pvz. įvairių kultūros, sporto renginių ar organizacijų rėmimas, parama jauniems žmonėms, kurie siekia kurti, tobulėti. Apklausoje dalyvavusių politikų manymu, nevyriausybinių organizacijų be paramos negalėtų vykdyti savo veiklos. Skirtingai nuo labdaros, paramą, politikų manymu, gali teikti ir valstybės institucijos iš biudžeto lėšų ir ūkio subjektai. Dažniausiai tokios tikslinės paramos objektais yra socialiai remtini žmonės. Moraline prasme parama siejama su solidarumu principu.

Žodis išmalda daugeliui apklausoje dalyvavusių politikų asocijuojasi su liūdesiu, bejėgiškumu, nusižeminimu.

Dalis apklausoje dalyvavusių politikų išmaldą taip pat laiko tam tikra labdaros forma. Šiai formai būdingas paramos “momentiškusis”. Tokia pagalba nepadeda probleminės situacijos sprendimui. Ji laikoma visiškai žeminančiu dalyku tiek prašančiam, tiek ir duodančiam. Kalbant apie išmaldą, pabrėžiamas ir dažno prašančiojo spekuliacinis “*problemos neišsprendžiamumas*”. Kita vertus, išmaldos prašymas traktuojamas kaip paskutinė išeitis daliai žmonių bedarbystės ar neįgalumo atveju: “*kuomet socialinės išmokos neleidžia išgyventi.*” Tokia nuostata rodo, kur glūdi socialinės politikos įdingumas.

3.2. FILANTROPIJOS SOCIALINIS VAIDMUO

Abiem respondentų grupėms tyrimo metu buvo užduotas analogiškas klausimas: “*Kokį vaidmenį jūsų manymu, filantropija atlieka visuomenės gyvenime?*” Prašėme išskirti pozityvius ir negatyvius šio reiškinio aspektus.

3.2.1. DISKUSINĖS GRUPĖS DALYVIŲ NUOMONĖ APIE SOCIALINĮ FILANTROPIJOS VAIDMENĮ

Diskusinės grupės dalyvių manymu, filantropija, o Lietuvos sąlygomis labdaringa veikla ir rėmimo akcijos, daro didelę įtaką visuomenės gyvenimui. Viena vertus, gerėja, didėja visuomenės gerbūvis, kita vertus, ugdomos asmenybės, socialinės grupės, kuriamos bendruomenės ir pan., puoselėjamos prarastos ar primirštos vertybės: meilė, atjauta, dvasingumas, nuoširdumas.

“Yra daug gabių žmonių, reikia juos paremti ir tai grįž visuomenei su kaupu”

Tačiau reikia pažymėti, kad labdaringa veikla ar parama neabejotinai turi ir neigiamus įtakos. Davimo veiksmas skirtingai paveikia žmones. Moraline prasme tai - gavėjo orumo įžeidimas, socialine - jo aktyvumo slopinimas. Tai ypač pastebima tarp labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių: žmonių gyvenančių itin skurdžiai, menkai išsilavinusių žmonių ir pan.

“Labdaros davimas pažeidžia žmogaus orumą. Žmogus turi pats užsidirbti duoną pragyvenimui. Labdara turėtų būti suteikiama kritiniu momentu žmogaus gyvenime, tai ne savitiksliis, bet paskata susirasti išeitį iš susidariusios situacijos.”

“Labdara turi išspręsti krizę ir vėl pačiam oriai dirbti, o kai davimas tampa tik tikslu duoti, o ne skatinti malšinamas žmogaus sugebėjimas dirbti ir užsidirbti ir labdara atsigręžia prieš patį žmogų.”

“Labdara gali tvirkinti, skatinti degraduoti žmogų, visuomenę. Reikia duoti postūmį”

Dar vienas pasak diskusinės grupės dalyvių ryškiai negatyvus labdaringos veiklos aspektas – norėjimas remti tik pozityvą, t.y. tik gabiliausius, šauniausius, perspektyviausius, nes iš to galima daryti šou. Tuo tarpu rimtų problemų, “nešvarių sričių” nelabai norima remti.

Sąlyginai negatyviu DG dalyviai laiko dabartinę praktiką “*skaidyti dideles problemas į mažus projektėlius, nes remti visumą kol kas nerealū dėl ribotų finansinių galimybių.*”

3.2.2. POLITIKŲ NUOMONĖ APIE SOCIALINĮ FILANTROPIJOS VAIDMENĮ

Apklausoje dalyvavusių politikų nuomone, filantropijos vaidmuo visuomenės gyvenime nevienalytis. Jų nuomone, šis reiškinys pasižymi tiek pozityviomis, tiek negatyviomis savybėmis. Reikia pažymėti, kad dauguma apklausoje dalyvavusių politikų spontaniškai linkę labiau pabrėžti pozityvius aspektus. Tarp jų spontaniškai išskiriami šie aspektai:

- *pilietinės visuomenės plėtra*
- *NVO sektoriaus stiprinimas*
- *moralinio prado ugdymas (ugdo žmonėse atjautą, gėrį, kilnumą, supratimą, kad reikia padėti tiems, kam ne per geriausiai sekasi)*
- *visuomenėje išsiskindusių stereotipų laužymas, kad turtingas žmogus yra beširdis pragmatikas*
- *palankaus požiūrio į labdarinę veiklą, rėmimo akcijas, savanorišką veiklą formavimasis*
- *socialinio aktyvo skatinimas - išsprendžiant problemas arba suteikiant postūmį "užsikabinti" gyvenimo, verslo pradžiai*
- *socialinės įtampos švelninimas, dalinis problemų sprendimas*

Tarp negatyvių aspektų spontaniškai išskiriami šie:

- *laikinumas – prašančiojo problemos dalinis išsprendimas "tam kartui"*
- *kalbant apie duodantįjį – politiniai motyvai "geradarijo angelo" įvaizdžio kūrimas, noras išgarsėti "pigiausiu būdu" per TV, spaudą*
- *patogios terpės sukūrimas nesąžiningiems žmonėms pasipelnyti*
- *gavėjo iniciatyvos, pastangų slopinimas, atpalaidavimas ugdyti savo potencialą*

Spontaniškus politikų įvardintus filantropijos socialinio vaidmens aspektus patvirtina ir politikams pateiktų situacijų (teiginių vertinimai).

	Sutinka	Nesutinka
Trumpalaikė parama pinigais ar kitomis materialinėmis vertybėmis (drabužiai, darbo įrankiai ir pan.) slopina iniciatyvą, neskatina žmonių patiems ieškoti būdų, kaip spręsti savo problemas	4	4
Žmogus įpratęs prašyti ir gauti neatlygintą paramą galų gale tampa visiškai priklausomas nuo davėjų	8	-
Labdaros gavimas žemina žmones	7	1
Tarp turtingų žmonių visada atsiranda norinčių padėti tiems, kuriems nepasisekė gyvenime	5	3
Labdara/parama dažniausiai nepasiekia tų, kuriems jos reikia	6	2
Lietuvoje yra socialinių grupių, kurios neišgyventų be rėmėjų paramos	6	2
Labdara – tai pinigų plovimo būdas	3	5
Turtingi žmonės jaučia kaltės jausmą dėl to, kad jiems labiau pasisekė gyvenime ir tai skatina juos atiduoti dalį lėšų labdarai ar paramai	2	6
Labdara - tai galimybė žmogui "atsistoti ant kojų"	4	4
Lietuvoje yra socialinių grupių, kurios neteisėtai naudojasi labdaros/paramos davėjų geranoriškumu	7	1
Žmonės uždirbę didelį turtą savo sunkiu darbu gali rinktis, ar dalį jo atiduoti labdarai ar ne	8	-
Valdžia, siekianti maksimalios kontrolės visoms gyvenimo sritims yra pagrindinis labdaringos veiklos vystymosi stabdys	7	1
Turtingi žmonės tiesiog privalo duoti labdarą ar teikti paramą	1	8
Labdara/parama suteikia galimybę įgyvendinti neįprastus, originalius, novatoriškus projektus, kurie nėra remiami iš valstybės biudžeto	8	-

Taigi dauguma apklausoje dalyvavusių politikų mano, kad labdaros/paramos teikimas dabartiniu metu yra neatsiejama Lietuvos visuomeninio gyvenimo dalis: *“Šalyje yra socialinių grupių, kurios be rėmėjo paramos neišgyventų”* (šiam teiginiui pritaria dauguma apklausoje dalyvavusių politikų). Kita vertus, yra kitos socialinės grupės (turtingieji), kurie norės padėti tiems, kam nepasisekė gyvenime (šiam teiginiui taip pat pritaria daugelis apklausoje dalyvavusių politikų). Tačiau tuo pačiu mano, kad šis procesas turi būti skatinamas galimybės rinktis, t.y. dauguma pritaria teiginiui, kad: *“Žmonės uždirbę didelį turtą savo sunkiu darbu gali rinktis, ar dalį jo atiduoti labdarai, ar ne.”* ir kategoriškai atmeta *“priverstinį rėmimo pobūdį”*, t.y. dauguma nesutinka su teiginiu, kad *“Turtingi žmonės tiesiog privalo duoti labdarą ar teikti paramą”*. Dauguma politikų mano, kad savigrauža dėl didesnės gyvenimiškos sėkmės, negali tapti labdaringos veiklos motyvu, t.y. nepritaria teiginiui, kad *“Turtingi žmonės jaučia kaltės jausmą dėl to, kad jiems labiau pasisekė gyvenime ir tai skatina juos atiduoti dalį lėšų labdarai/paramai”*.

Visi apklausoje dalyvavę politikai visiškai sutinka su teiginiu, kad labdara parama suteikia galimybę įgyvendinti neįprastus, originalius, novatoriškus projektus, kurie nėra remiami iš valstybės biudžeto.

Apklausoje dalyvavę politikai sutinka, kad valdžia gali trikdyti labdaros/paramos teikimo procesą, t.y. dauguma jų pritaria teiginiui, kad: *“Valdžia siekianti maksimalios kontrolės visoms gyvenimo sritims yra pagrindinis labdaringos veiklos vystymosi stabdys.”*

Kaip matyti iš vertinimų pateiktų lentelėje, absoliuti dauguma apklausoje dalyvavusių politikų pritaria teiginiui, kad: *“Žmogus įpratęs prašyti ir gauti neatlygintą paramą galų gale tampa visiškai priklausomas nuo davėjų.”* Tai patvirtina spontaniškai išsakytą mintį, kad labdara/parama gali įtakoti visišką gavėjo pasyvumą. Tuo tarpu politikų nuomonė išskyrė dėl to, ar trumpalaikė parama pinigais ar kitomis materialinėmis vertybėmis, slopina iniciatyvą, neskatina žmonių patiems ieškoti savo problemų sprendimo būdų. Vieni pritaria šiam teiginiui, kiti – ne. Tas pats pasakytina ir apie labdaros kaip postūmio vaidmenį. Politikų nuomonė pasidalijo per pusę. Vieni mano, kad tai galimybė *“atsistoti ant kojų”*, kiti – tam nepritaria.

Dauguma apklausoje dalyvavusių politikų pritaria teiginiui, kad labdaros gavimas yra žeminantis dalykas. Tai vėl gi daro neigiamą įtaką gavėjui, tik jau moraline prasme.

Daugumos politikų pritarimas teiginiams, kad *“Labdara dažniausiai nepasiekia tų, kuriems jos reikia”* bei *“Lietuvoje yra socialinių grupių, kurios neteisėtai naudojasi labdaros.paramos davėjų geranoriškumu”* byloja apie piktnaudžiavimo galimybę aptariamoje veiklos srityje ir patvirtina spontaniškai išsakytą mintį apie patogios terpės sukūrimą nesąžiningiems piliečiams.

Reikia pažymėti, kad tarp apklausoje dalyvavusių politikų yra manančių, kad filantropija visuomenės gyvenime apskritai ne vaidina jokio vaidmens.

3.3. MOTYVACIJA

3.3.1. DISKUSINĖS GRUPĖS DALYVIŲ POŽIŪRIS

DG dalyvių prašėme spontaniškai vardinti motyvus, skatinančius užsiimti filantropine veikla. Jų manymu, labdaringą veiklą, paramos akcijas skatina įvairūs motyvai. Paminėtus motyvus sugrupavome į kelias stambesnes kategorijas:

Ekonominiai-finansiniai	Moraliniai-doroviniai	Visuomeniniai-socialiniai
Mokesčių lengvatos	Noras padėti	Visuomenės gerbūvio kėlimas
Reklama – marketingavimas (prekinio ženklo žinomumo, perkamumo didinimas ir pan.)	Savanaudiškumas	Visuomenės vystymosi skatinimas
Įvaizdžio kūrimas, stiprinimas	Meilė sau	Asmenybių raidos skatinimas
	Atjauta	Pilietinė pozicija
	Dvasingumas	Saviraiškos būdas

DG dalyvių manymu, juridiniams asmenims svarbesni ekonominiai-finansiniai paramos motyvai, tuo tarpu fiziniams asmenims – moraliniai/doroviniai. Visuomeniniai-socialiniai yra mažiau matomi ar apčiuopiami, nes labiau susiję su rezultatu. Motyvacijos skirtumus, pasak DG dalyvių, sąlygoja dabartinė įstatyminė bazė bei skirtinga vertybių sistema, kuria remiasi verslas ir pavieniai asmenys.

3.3.2. POLITIKŲ POŽIŪRIS

Skirtingai nuo diskusinės grupės dalyvių, politikams pateikėme 15 veiksmų/motyvų sąrašą ir prašėme juos įvertinti, kiek kiekvienas iš jų skatina įvairias organizacijas ir privačius asmenis užsiimti labdaringa veikla/paramos teikimu.

Duomenys pateikiami lentelėje:

(vertinimų vidurkiai 9 balų skalėje. Kur 1 reiškia, kad visiškai neskatina, o 9 – labai skatina)

1. Noras išgarsėti, savireklama, dėmesio siekimas	7.1
2.. Politiniai motyvai	7.1
3.. Finansiniai motyvai (mokesčių lengvatos)	6.6
4.. Rūpestis visuomenės gerovės kėlimu	6.1
5.. Geranoriškumas (noras padėti), atjauta	6.1
6. Privati, savanoriška iniciatyva, vidinis poreikis	6.1
7. Moralinė pareiga	5.7
8. Remti madinga	5.7
9. Religiniai motyvai	5.5
10. Moralinis pasitenkinimas	5.3
11. Būdas atsikratyti nereikalingais daiktais	5.0
12. Visuomenės tradicija	4.7
13. Ilgalaikė visuomeninė nauda	4.7
14. Kaltės jausmas	3.8
15. Skaudi asmeninė patirtis	3.7

Kaip matyti iš duomenų pateiktų lentelėje, politikų manymu, labdarinę veiklą labiausiai skatina noras išgarsėti, savireklama, dėmesio siekimas bei politiniai motyvai. Finansiniai motyvai sudaro atskirą grupę. Rūpestis visuomenės gerovės kėlimu; geranoriškumas, noras padėti; atjauta; privati, savanoriška iniciatyva, vidinis poreikis laikomi vienodai svarbiais ir sudaro savotišką triadą. Motyvų grupėje, kurių vertinimai yra penkių balų intervale persipina pareigos, vidinio poreikio ir išorinio efekto aspektai. Tai prieštaraujančiausia motyvų grupė. Tuo tarpu sąlyginai mažiausiai skatinančiais užsiimti labdaringa veikla laikomi: visuomeninė tradicija, ilgalaikė visuomeninė nauda, kaltės jausmas ir skaudi asmeninė patirtis. Pirmuosius du galima sąlyginai pavadinti visuomeniniais, kitus du asmeniniais.

Tarp 15 aptariamų motyvų politikų prašėme išskirti tris, kurie jų manymu, turėtų labiausiai motyvuoti labdarinę veiklą/paramos teikimą. Politikų nuomonė šiuo klausimu nevienalytė.

Galima išskirti tokias motyvų grupes:

Klasikiniai	Racionalūs	Visuomeniniai-moraliniai
Religiniai motyvai	Privati savanoriška iniciatyva	Geranoriškumas (noras padėti), atjauta
Visuomenės tradicija	Finansiniai motyvai (mokesčių lengvatos)	Moralinė pareiga
Moralinis pasitenkinimas	Noras išgarsėti, savireklama, dėmesio siekimas	Visuomeninė nauda

Nepatekę tarp svarbiausiųjų (nei vienos pirmos ar antros vietos pagal svarbą). Politikų manymu, mažiau svarbūs motyvai:

Remti madinga
Kaltės jausmas
Būdas atsikratyti nereikalingais daiktais
Skaudi asmeninė patirtis
Rūpestis visuomenės gerovės kėlimu

3.4. FILANTROPIJOS SUBJEKTAI IR OBJEKTAI

3.4.1. DISKUSINĖS GRUPĖS DALYVIŲ POŽIŪRIS

Diskusinės grupės dalyvių teigimu, pagal Labdaros ir paramos įstatymą Lietuvoje labdaros ir paramos teikėjais bei gavėjais gali būti tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys.

Diskusinės grupės dalyvių manymu, juridiniai asmenys Lietuvoje daugiau laikytini rėmėjais ar paramas davėjais. Jiems būdingas veiklos viešumas, jis net gi yra akcentuojamas, siekiant didesnio žinomumo. Viešumas kartu tampa savireklamos ir įvaizdžio kūrimo dalimi. Grįžtamasis ryšys (dalinis įdėtų lėšų atsipirkimas) šiai davėjų kategorijai taip pat yra aktualus.

Tuo tarpu filantropija tikraja tą žodžio prasme, nepaisant įstatymo raidės, labiau sietina su fiziniiais asmenimis, iškilomis asmenybėmis. Jų motyvacija yra kita nei organizacijų. Davimas jiems labiau sietinas su moraliniais dalykais, yra vienas iš saviraiškos būdų. Skirtingai nuo juridinių asmenų, jiems būdinga depersonalizacija, anonimiškumas. Diskusinės grupės dalyvių nuomone, per pastarąjį dešimtmetį įvyko milžiniška fizinių asmenų/davėjų evoliucija brandumo link:

“Antras dalykas atsiranda privatūs asmenys, verslininkai, turtingi žmonės, kurie gali teikti nuasmenintą paramą, o tai ir yra perėjimas į labdarą, tai jau filantropija. Atsiranda žmonių sluoksnis, kuriam šalia materialių dalykų, svarbiais tampa ir moraliniai dalykai. Jie turi pakankamai pinigų savo verslui, šeimai ir t.t. Ir jie pradeda ieškoti kitų saviraiškos būdų.”

“Atsiranda dvasingumas – duodi ubagai ir eini, negalvoji, kad tavo pastebės, ir to net visiškai nereikia, nes tu pasirošęs duoti nesiafišuodamas.”

“Kai žmogus neturi kuo pasidalinti ir tai stengiasi kažką duoti, tai ir yra aukščiausia filantropijos forma, jaudinanti iki ašarų.”

“Filantropija turėtų šiaip jau asocijuotis su neeilinėmis asmenybėmis, o ne organizacija. Fiziniai asmenys gali patys spręsti, kam skirti pinigus, kitaip priima sprendimus, jų motyvacija skirtinga”

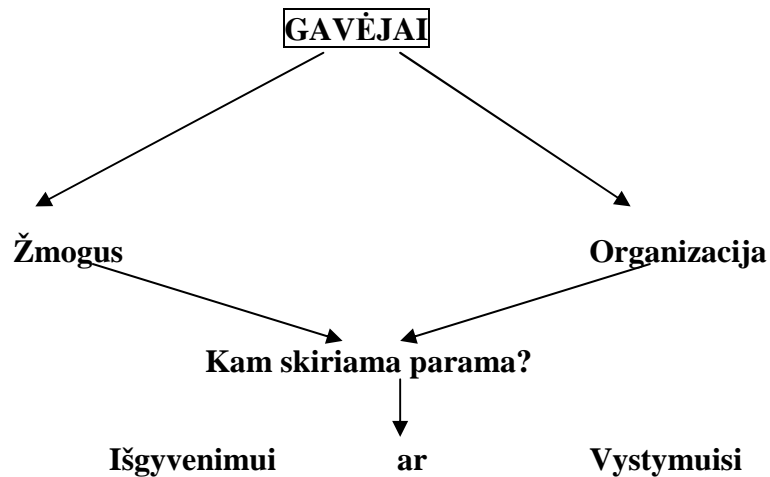
Diskusinių grupių dalyvių diskusijos metu prašėme įvardinti kompanijų/organizacijų/fondų ir pan. pavadinimus aktyviai dalyvaujančių paramos/rėmimo akcijose. Tarp rėmėjų buvo paminėti vos keli kompanijų/ firmų pavadinimai. Tai mobiliojo ryšio operatorius “Omnitel”, dienraštis “Verslo žinios”. Tai galima paaiškinti ne nežinojimu, bet etiniais sumetimais, nes praktiškai visi diskusinės grupės dalyviai yra tiesiogiai susiję su labdaringa veikla ar parama.

Reikia pažymėti, kad dažniau buvo kalbama apie tam tikrus junginius nei apie pavienius rėmėjus. Šių junginių susiformavimas vertinamas nevienareikšmiai. Viena vertus, dalyvių manymu, tokių būdu sukaupiamos didelės lėšos, o tuo pačiu ir solidžios rėmimo galimybės. Kita vertus, pastebimi ir neigiami tokių junginių veiklos aspektai. Akcentuojamas jų uždarumas, statiškumas, konkurencinė kova junginio viduje: *“konkrete televizija, konkretus laikraštis ir t.t.”* Rėmimo akcijos padeda labiau panašėti reklamines akcijas, kovą už didesnę pastebimumą, pvz. didesnis ar labiau matomoje vietoje patalpintas logo (renginio vietoje ar žiniasklaidoje). Tokie junginiai, diskusinės grupės dalyvių manymu, labiau linkę remti “švarias”, “patogias” nei problemines, sunkias, nemalones sritis: *“niekas nenori asocijuotis su žmonėmis, kurie kelia neigiamas emocijas.”*

Tarp pavienių privačių asmenų paramos davėjų buvo minimas tik J.Kazickas, kuris tam tikra prasme yra tapatinamas su G.Sorosu. Ypatingai buvo atkreiptas dėmesys į jo organizuotą mokyklų kompiuterizavimo programą, jos principus, paremtus “meškerės davimu”, jos eigos kontrolę, kaip būtiną sėkmingo projekto įgyvendinimo komponentą.

Diskusinės grupės dalyvių nuomone, tokių iškilių asmenybių, kaip J.Kazickas, Lietuvoje daugiau kol kas nėra. Jų atsiradimo galimybė artimiausiu metu taip pat vertinama gana skeptiškai. Manoma, kad greičiau tai galėtų būti užsienyje įsitvirtinę ir praturtėję lietuviai nei gyvenantys Lietuvoje.

Labdaros/paramos gavėjus/recipientus DG dalyviai taip skiria į dvi kategorijas:

Labdaros/paramos gavėjai dalies diskusijos dalyvių yra klasifikuojami teisiniu bei socialiniu požiūriu. Teisiniu požiūriu išskiriamos dvi kategorijos: pavieniai asmenys bei organizacijos. Socialiniu požiūriu abu objektai skirstomi perspektyvumo principu. Neperspektyvių kategorijai priskiriamos socialinės grupės ar pavieniai asmenys (seneliai, neįgalieji, atstumtieji). Šioms grupėms parama skiriama išgyvenimui (palaikymui). Šių socialinių grupių ar asmenų ypatumas, kad jie niekada patys nebegalės užsitikrinti sąlygų pragyvenimui. Parama šioms grupėms praktiškai neturi materialinio grįžtamojo ryšio. Veikla šia kryptimi yra mažai skatinama. Tai lemia ekonominiai motyvai bei tradicijos nebūvimas.

Perspektyviųjų kategorijai dažniau priskiriami pavieniai asmenys. Parama šiai kategorijai gavėjų turi postūmio pobūdį, jos tikslas užtikrinti sėkmingą startą. Todėl dažniau orientuojamasi į gabius, išskirtinius recipientus (pvz. gabūs menininkai), kurie yra solidžios gražos (ne tik asmeninės, bet ir visuomeninės) ateityje garantai. Rečiau į tiesiog “besikabinančius” į gyvenimą. DG dalyvių nuomone, parama fiziniams asmenims neturi tokios stiprios įtakos visuomenės vystymuisi lyginant su parama juridiniams asmenims.

3.4.2. POLITIKŲ POŽIŪRIS

Apklausoje dalyvavusiems politikams pateikėme 14 visuomenės gyvenimo sričių sąrašą ir prašėme įvardinti, kas, jų manymu, kiekvieną iš jų turėtų remti labiausiai.

Mokslas: politikų manymu, tai valstybės rūpestis

Kultūra: politikų manymu, valstybės indėlis turėtų būti minimalus. Ši sritis turėtų būti daugiau remiama privačių asmenų, labdarinių organizacijų, fondų ir pan.

Švietimas: politikų manymu, tai taip pat turėtų būti valstybės rūpestis, tačiau, neatmetama rėmimo galimybę iš kitų šaltinių – labdarinių organizacijų fondų ir pan. ir privačių asmenų

Knygų leidyba: rūpestis šia sritimi politikų manymu neturėtų būti valstybės problema, tuo turėtų rūpintis rėmėjai: tiek privatūs asmenys, tiek labdaringos organizacijos fondai.

Profesionalus menas (dailė, teatras, muzika): politikų manymu, valstybės rėmimas minimalus. Ši sritis turėtų būti labiausiai remiama labdarinių organizacijų/fondų bei privačių asmenų

Saviveiklinis menas: politikų manymu, tai sritis, kurią turėtų labiausiai remti labdaringos organizacijos fonai ir pan., valstybės vaidmuo minimalus.

Profesionalus sportas: tai sritis, kuri turėtų būti išlaikoma rėmėjų: labdarinių organizacijų/fondų ar privačių asmenų, valstybės dalis turėtų būti labai nedidelė.

Mėgėjiškas sportas: tai sritis, kuri analogiškai kaip ir profesionalus sportas turėtų būti išlaikoma rėmėjų: labdarinių organizacijų/fondų ar privačių asmenų, valstybės dalis turėtų būti labai nedidelė.

Sveikatos apsauga: politikų manymu turėtų būti finansuojama iš biudžeto lėšų, privatūs rėmėjai galimi, tačiau jų vaidmuo labai nežymus

Socialinė globa ir rūpyba: politikų manymu, šioje srityje valstybės ir labdarinių organizacijų/fondų ir pan. dalis turėtų būti lygiavertė

Aplinkosauga: prioritetai teikiami valstybei, nevalstybinių organizacijų rėmėjų vaidmuo minimalus.

Istorijos, gamtos, architektūros, kultūros ir meno paveldo apsauga: prioritetai teikiami valstybei, nevalstybinių organizacijų rėmėjų vaidmuo minimalus.

Religinės bendruomenės: jų rėmimu, politikų manymu, turėtų užsiimti išskirtinai privatūs asmenys bei labdaringos organizacijos/fondai ir pan.

Kita socialiai naudinga veikla ir programos: panašiai kaip ir religinės bendruomenės tokio pobūdžio veikla, politikų manymu, turėtų būti labiausiai remiama labdarinių organizacijų/fondų ir pan., kiek mažesnis vaidmuo skiriamas privatiems rėmėjams, tačiau šiuo atveju taip pat galimas nežymus valstybės indėlis.

Kaip matyti, politikų nuomone, išskirtinai valstybės prioritetais turėtų būti mokslo, švietimo ir sveikatos apsaugos finansavimas. Tuo tarpu kitų sričių rėmimas gali būti mišrus vienu atveju daugiau dominuojant valstybei (socialinė globa ir rūpyba, aplinkosauga, kultūros, istorijos paveldas), kitų nevalstybinėms organizacijoms ir privatiems asmenims (pvz. kultūra, knygų leidyba, profesionalus menas, saviveiklinis menas, profesionalus sportas, religinės bendruomenės, kt. socialiai naudinga veikla).

Reikia pažymėti, kad yra nuomonė, kad galbūt apskritai nereikėtų remti tokių sričių kaip mėgėjiškas sportas, saviveiklinis menas ir knygų leidyba.

Analogiškai prašėme įvardinti ir 15 skirtingų visuomenės grupių/organizacijų rėmėjus.

Neįgalieji: politikų manymu, tai turėtų būti bendras valstybės bei labdarinių organizacijų/fondų ir pan. rūpestis;

Ligoniai, sergantys sunkiomis, retomis ligomis, kurių gydymas labai brangus: politikų manymu, tai turėtų būti valstybės rūpestis;

Daugia vaikės, mažai aprūpintos šeimos: daugiau valstybės rūpestis, dalinė parama iš labdarinių organizacijų fondų ir pan.

Našlaičiai ar vaikai likę be tėvų globos: politikų manymu, tai turėtų būti valstybės rūpestis;

Nukentėjusieji nuo gaivalinių nelaimių ar ekologinių katastrofų: politikų manymu, tai turėtų būti valstybės rūpestis, labdarinių organizacijų/fondų parama nežymi;

Nukentėjusieji nuo karo: politikų manymu, tai turėtų būti valstybės rūpestis, labdarinių organizacijų/fondų ir pan. bei privačių asmenų parama nežymi;

Gabūs jauni menininkai: tai turėtų būti nevalstybinių organizacijų bei privačių rėmėjų rūpestis, valstybės parama minimali;

Gabūs jauni mokslininkai: tai turėtų būti nevalstybinių organizacijų bei privačių rėmėjų rūpestis, valstybės parama minimali;

Gabūs jauni sportininkai: tai turėtų būti nevalstybinių organizacijų rūpestis, valstybės parama minimali;

Studentai, moksleiviai: tai turėtų būti nevalstybinių organizacijų bei iš dalies valstybės rūpestis;

Organizacijos užsiimančios žalingų įpročių prevencija ir rehabilitacija: tai turėtų būti tik labdarinių organizacijų/fondų ir pan. rūpestis, iš dalies valstybės

Organizacijos užsiimančios nusikalstamumo prevencija ir rehabilitacija: valstybės ir labdarinių organizacijų/fondų ir pan. rūpestis, tačiau valstybės indėlis šiek tiek didesnis;

Religinės organizacijos: privačių rėmėjų ar labdarinių organizacijų rūpestis, galima ir valstybės parama;

Tautinės mažumos: privačių rėmėjų ar labdarinių organizacijų rūpestis, galima ir valstybės parama;

Pilietinės iniciatyvos: turėtų būti labiausiai remiamos privačių asmenų bei tam tikra dalimi labdarinių organizacijų/fondų ir pan.

Kaip matyti, politikų nuomone, 5 iš 15 išvardintų visuomenės grupių turėtų būti teikiamas išskirtinis valstybės dėmesys, jos turėtų būti remiamos iš valstybės biudžeto. Šiai kategorijai galima priskirti ir organizacijas, užsiimančias nusikalstamumo prevencija ir rehabilitacija. Tuo tarpu pagrindinis neįgaliųjų, gabių jaunų mokslininkų, menininkų, sportininkų, organizacijų, užsiimančių žalingų įpročių prevencija ir rehabilitacija rėmimo rūpestis, politikų manymu, turėtų būti deleguotas labdaringsoms organizacijoms/fondams ir pan., paliekant valstybei nežymią dalį.

Reikia pažymėti, kad nuskambėjo mintis, kad tautinių mažumų bei religinių organizacijų apskritai nereikėtų remti.

Politikų analogiškai kaip ir ekspertų prašėme įvardinti Lietuvos bei užsienio juridinius ir fizinius asmenis užsiimančius filantropine veikla. Buvo paminėtos šios organizacijos, įstaigos, fondai bei konkrečios pavardės:

<i>Lietuvos juridiniai asmenys</i>	<i>Užsienio juridiniai asmenys</i>
Achemos grupė	<i>G.Soros fondai</i>
V.Landbergio fondas	Kanados ambasados fondas
<i>Atviros Lietuvos fondas</i>	J.Kazicko šeimos fondas
A.Adamkienės fondas	Tarptautinis "Lion" fondas
Utenos trikotažas	Nyderlandų fondai
Telekomas	Visuomenės gerovė fondas
Bėdų turgus	ES fondai (PHARE, Crossborders Coop. ir kt.)
Alaus įmonės	US-Baltijos fondas
Prekybos tinklai	K.Adenauer Stiftung
Ūkio bankas	A.von Humbolt Stiftung
Omnitel	UNICEF
<i>Lietuvos fiziniai asmenys</i>	<i>Užsienio fiziniai asmenys</i>
B.Lubys	G.Soros
Ž.Marcinkevičius	J.Kazickas
V.Adamkus	B.Geitsas
V.Uspaskich	A.Alafauzas (Graikija)
K.Prunskienė	S.Zelbitinis (Vokietija)

Reikia pažymėti, kad vardindami Lietuvos organizacijas ar asmenų pavardes, užsiimančių labdaringa veikla ar paramos teikimu, kai kurie apklausoje dalyvavę politikai neslėpė skepticizmo jų atžvilgiu:

"Nelabai tikiu jų altruizmu."

"Nežinau tokių, kurie tai darytų be savireklamos. Gerbiu tuos, kurie turėdami mažai, pasidalina tuo, ką turi su vargingaisiais."

Politikų manymu, privatus verslas, ir ypačingai privatūs asmenys apskritai nepakankamai aktyvūs aptariamoje veiklos srityje, lyginant su visuomeninėmis organizacijomis.

Dalis apklausoje dalyvavusių politikų, taip pat kaip diskusinės grupės dalyviai mano, kad Lietuvoje šiuo metu yra daugiau remiamos tos sritys, kurias rėmėjams naudinga ar malonu remti nei tos, kurioms parama tikrai reikalinga.

Apklausoje dalyvavusių politikų taip pat klausėme, kaip jie asmeniškai vertina labdaros/paramos davėjus ir gavėjus ir kokia, jų manymu, visuomenės nuomonė, apie labdaros/paramos davėjus ir gavėjus.

Apklausoje rezultatai rodo, kad apklausoje dalyvavę politikai palankiau vertina verslo įmones ir visuomenines organizacijas nei privačius asmenis davėjus. Tuo tarpu nuomonės apie gavėjus išsiskyrė. Didesnės dalies politikų požiūris tiek į organizacijas, tiek pavienius asmenis gavėjus yra nepalanki.

Politikus taip pat prašėme įvertinti įvairių labdaros/paramos formų priimtinumą mūsų visuomenei. Vertinimai pateikiami lentelėje apačioje:

	Priimtina	Nepriimtina	N/N
Pinigai (tiesioginės išmokos privatiems asmenims, šeimoms)	3	5	-
Pinigai (visuomeninių organizacijų, projektų rėmimas)	7	1	-
Maisto produktai	7	2	-
Nemokamas maitinimas	7	1	-
Drabužiai, avalynė	7	1	-
Vaistai, vitaminai	6	2	-
Stipendijos (mokslui, meno projekto įgyvendinimui)	7	1	-
Kitos prekės ir paslaugos	2	3	2
Renginių rėmimas, kurių metu dalis gautų lėšų skiriamos kuriai nors tikslinei grupei pvz. vaikų globos namams, neįgaliems vaikams ir pan.	7	1	-

Politikų nuomone, mūsų visuomenei priimtinos *tikslinės labdaros/paramos formos, tai - pinigai (visuomeninių organizacijų, projektų rėmimas), renginių rėmimas, kurių metu dalis pinigų skiriama kuriai nors tikslinei grupei, pvz. vaikų namams, neįgaliems vaikams ir pan., stipendijos (mokslui, meno projekto įgyvendinimui) arba formos nesusijusios su tiesioginiu pinigų išmokėjimu recipientu, tai – maisto produktai, nemokamas maitinimas, drabužiai, avalynė vaistai.*

Nuomonė dėl tiesioginių išmokų privatiems asmenims, šeimoms išsiskyrė. Dalis politikų tokia formą laiko priimtina, kiti mano –priešingai. Tas pats pasakytina ir apie kitų prekių ar paslaugų teikimą.

Priimtinausia paramos labdaros forma laikoma netiesioginė parama – fondų, draugijų, visuomeninių organizacijų veiklos rėmimas, skiriant lėšas projektų vykdymui. Antroje vietoje pagal priimtinumą kita materialinė parama, išskyrus tiesiogines pinigines išmokas privatiems gavėjams.

3.5. FILANTROPIJOS BŪKLĖS LIETUVOJE VERTINIMAS. KLIŪTYS TOLIMESNIAM VYSTYMUISI

3.5.1. TEISINIS PAGRINDAS IR PERSPEKTYVA – DISKUSINIŲ GRUPIŲ DALYVIŲ POŽIŪRIS

Dauguma diskusinių grupių dalyvių teigė, kad Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį suformavo palanki aplinka labdarai bei paramai. Tai rodo valdžios požiūris į šiuos procesus pokyčiai, teisinio pagrindo sukūrimas ir davėjų/donorų pasirengimas (subrendimas) aptariamai veiklai:

“1993 metais buvo pasakyta, kokia kultūra, mes duodam vargšam sriubos lėkštę ir tai buvo suprantama, dabar situacija keičiasi, procesas juda ir kultūros ir kitose srityse”.

“Paramos sąlygos yra, teisinė bazė blogesnė, ar geresnė yra susiformavusi. Galbūt ji netenkina abiejų pusių, tačiau yra tokia, kokia yra, reikėjo 10 metų, kad bendrovės suprastų, kad be pinigų darymo yra ir kitų dalykų, kad malonu prisiliesti prie kultūros, socialinių dalykų.”

“Bendrovės žino, kad yra žaidimo taisyklės ir mato galimybę dalyvauti žaidime.”

Diskusinės grupės dalyviai pabrėžė, kad ilgą laiką Lietuvoje labiausiai paplitusi labdaros forma buvo materialinių dalykų dalinimas: drabužiai, maistas ir pan., realiai neatsižvelgiant konkrečius žmonių poreikius. Tokią veiklos strategiją diskusijos dalyviai apibūdino, kaip: *“duoti kažką, bet kam”*. Ji daugiau paremta emocionalumu nei racionalumu. Ilgainiui įgyta patirtis pakoregavo veiklos strategiją ir joje ima dominuoti racionalusis pradas, selektyvumo principas. Todėl dabartiniu metu, DG dalyvių teigimu, situacija keičiasi ir daugiau orientuojamasi į projektų rėmimą: *“iš gavėjų reikalaujama tarsi savotiško verslo plano su pagrindimu - kam ir kur bus panaudojami pinigai”* bei tikslinę paramą: pvz. aprūpinimas vadovėliais ir kitomis mokymosi priemonėmis, kad skurdžiai gyvenančios šeimos vaikas galėtų lankyti mokyklą, mokyklų kompiuterizacija ir pan. ir t.t..

Dvasininkijos atstovo teigimu, net bažnyčia atsisako neatlygintino dalytojo misijos. Projektų rėmimas per įvairias organizacijas diskusijos dalyvių nuomone suteikia daugiau galimybių kontrolei, aiškiau matosi veiklos rezultatyvumas, įtaka visuomenės vystymuisi.

Tolimesnė labdaringos veiklos vystymosi perspektyva tiesiogiai siejama su gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisa, kuri suteikia nuolatiniais Lietuvos gyventojams galimybę pervesti iki 2 proc. savo pajamų mokesčio sumos Lietuvos vienietams, pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą turintiems teisę gauti paramą. DG dalyvių teigimu tai turėtų didinti donorų skaičių. Tačiau savaiminio, greito rezultato negalima tikėtis. Tam, diskusinės grupės dalyvių nuomone, reikalingas informacinis, aiškinamasis darbas, kurio tikslas supažindinti potencialius donorus su naująja įstatymo redakcija bei realiomis atsiveriančiomis galimybėmis laisvai disponuoti dalimi savo lėšų.

Reikia pažymėti, kad diskusinės grupės dalyviai nevienareikšmiai vertina aptariamą pataisą. Vieni jų yra per daug optimistiškai nusiteikę, kiti - atvirkščiai per daug pesimistiškai. Optimistų nuomone, pataisa turėtų tapti stipriu postumių žmonių nuostatų į labdarinę veiklą pokyčiams ir pačios veiklos aktyvėjimui: *“naujas psichologinis žingsnis duoti – tai labai pozityvus jausmas. Plius kontrolė, kur ir kaip panaudojami mano pinigai”*. Pesimistų manymu, pataisa pirmiausia dar padidins prašytojų skaičių, kita vertus, ja greičiausiai pasinaudos nedaug žmonių. Tokią išvadą, diskusinės grupės dalyvių nuomone, leidžia daryti užsienio šalių patirtis, kur tokia galimybė pasinaudojo nedaug žmonių, nes būtent valstybė, inicijavusi šią veiklą, nesiūlė paramos objektų. Taigi tiek optimistai, tiek pesimistai mano, kad netolimoje ateityje galima paradoksali situacija, t.y iš vienos pusės palanki teisinė bazė, skatinanti ir motyvuojanti labdarinę veiklą iš kitos pusės valstybės sukuriama dirbtinė kliūtis, nes *“valstybė nesuinteresuota tokia parama, nes pinigai tenka ne jai. Valstybė visada nori perskirstyti kuo daugiau lėšų”*.

Dvasininkijos atstovo manymu, įstatymo pataisos įtaką labiausiai pajus bažnyčia, nes: *“tik bažnyčia sutraukia tokią masę žmonių.”*

Tarp galimų kliūčių tolimesnei labdaringos veiklos/paramos teikimo vystymuisi spontaniškai įvardijamos šios:

- biurokratizmas (tiek davėjų, tiek gavėjų apkrovimas įvairiais reikalavimais (ataskaitos, kt. įvairi dokumentacija), sukeliantis didelį psichologinį diskomfortą)
- bendruomenių geriausiai žinančių savo narių poreikius nebuvimas ir lėtas kūrimosi procesas
- nepakankamas bažnyčios ir kt. civilinių institucijų bendradarbiavimas
- dviprasmiška valstybės pozicija
- tradicijos nebuvimas
- davėjų ir gavėjų kultūros lygis (sąmoningumo ugdymo poreikis)
- ekonomikos išsivystymo lygis – jos galimybės

- viešumo, skaidrumo stoka

3.5.2. TEISINIS PAGRINDAS IR PERSPEKTYVA - POLITIKŲ POŽIŪRIS

Politikų klausėme, ar jų manymu, Lietuvoje jau sukurta palanki teisinė aplinka labdaros/paramos teikimui. Dauguma į šį klausimą atsakė neigiamai. Aptariamoje srityje, politikų manymu, reikėtų žengti tokius žingsnius:

Tobulinti teisinę bazę	5
Paprastinti paramos teikimo procedūras	4
Paprastinti paramos teikėjų ir gavėjų atsiskaitomybę atitinkamoms finansinėms institucijoms	3
Suteikti daugiau mokesčių lengvatų paramos davėjams	4
Užtikrinti skaidrumą	4
Užtikrinti atvirumą	2
Užtikrinti viešumą (gerų, sėkmingų projektų viešinimas)	3

Pripažindami esamos teisinės bazės netobulumą, dažną įstatymų kaitą labdaros/paramos teikimo srityje, politikai teigiamai vertina Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisą, kuri suteikia galimybę nuolatiniams Lietuvos gyventojams pagal Labdaros ir paramos įstatymą iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pervesti Lietuvos vienetams, turintiems teisę gauti paramą ir mano, kad ji turės tam tikros įtakos labdaringos veiklos vystymuisi, didesniai aktyvumui Lietuvoje.

Politikų nuomonė apie tai, ar gyventojai pasinaudos šia pataisa, pakankamai rezervuota, t.y. nei vienas politikas vienareikšmiai neteigė, kad gyventojai tikrai pasinaudos aptariama pataisa, dažniau buvo apsiribojama atsakymu “greičiau pasinaudos”. Dalis mano, kad gyventojai greičiau nepasinaudos įstatymo teikiamomis galimybėmis.

Kalbėdami apie save ketinimus šia prasme politikai taip pat nebuvo tvirtai įsitikinę ir teigė, kad “greičiau pasinaudos” aptariama įstatymo pataisa. Tarp linkusių pasinaudoti šia pataisa ir skirti lėšas konkrečiai sričiai ar organizacijai buvo minimos šios sritys:

- neįgaliems vaikams
- kultūrai
- visuomeninei organizacijai (dirbančių moterų teisių ir užimtumo srityje)
- daugiavaikių šeimų bendrijai
- vėžiu sergantiems vaikams

3.5.3. POLITIKAI APIE SOCIALINĘ APLINKĄ IR PERSPEKTYVĄ

Politikų klausėme, ar jų manymu, Lietuvoje jau sukurta palanki socialinė aplinka labdaros/paramos teikimui. Kaip rodo apklausos rezultatai nuomonės išsiskyrė. Dalis apklausoje dalyvavusių politikų mano, kad palanki socialinė aplinka Lietuvoje jau sukurta. Kiti yra priešingos nuomonės. Norint sukurti tinkamą socialinę aplinką, reikėtų žengti šiuos žingsnius:

Plėtoti įvairių visuomeninių organizacijų fondų veiklą	4
Plėtoti savanorišką veiklą	3
Skatinti bendruomenių kūrimąsi ir jų veiklą	5
Formuoti palankią visuomenės nuomonę į labdaros paramos teikimą	3
Skatinti visuomenę užsiimti labdaringa veikla	2

Kaip matyti, apklausoje dalyvavę politikai labiausiai pabrėžia bendruomenių kūrimosi ir jų veiklos skatinimą, bei įvairių visuomeninių organizacijų ir fondų veiklos plėtotę.

POLITIKAI APIE MORALINĘ APLINKĄ IR PERSPEKTYVĄ

Politikų klausėme, ar jų manymu, Lietuvoje jau sukurta palanki moralinė aplinka labdaros/paramos teikimui. Politikų nuomonės išsiskyrė. Vieni mano, kad moralinė aplinka jau sukurta, kiti – yra priešingos nuomonės. Neigiamai vertinantys moralinę aplinką teigė, kad būtina:

Ugdyti visuomenės dvasingumą	4
Ugdyti bendruomenės jausmą	4
Ugdyti visuomenės ir individų atsakomybės jausmą	3

Kaip matyti, kalbant apie moralinę aplinką nei vienas iš paminėtų aspektų specialiai neišskiriamas. Tai rodo, kad jie vienodai svarbūs ir reikšmingi.

Politikų taip pat klausėme, kokios kliūtys dabartiniu metu labiausiai trukdo labdaringos veiklos vystymuisi ir didesniai aktyvumui Lietuvoje. Galimų kliūčių labdaringos veiklos vystymuisi ir didesniai aktyvumui vertinimai pateikiami lentelėje apačioje:

	Tai rimta kliūtis	Pakankamai rimta kliūtis	Tai ne kliūtis
Nepakankamai stipri ekonomika	2	2	3
Tradicijų nebuvimas	3	3	2
Per didelis valstybės institucijų kišimasis ir kontrolė	3	3	2
Netobuli įstatymai/įstatymų kaita	3	4	1
Sudėtingos labdaros teikimo procedūros	4	3	1
Trūksta informacijos, kam reikia labdaros/paramos	-	5	3
Neigiamas visuomenės požiūris į labdarinę veiklą	1	1	6

Apklausoje dalyvavusių politikų manymu, didžiausiomis kliūtimis tolimesniai labdaringos veiklos vystymuisi ir aktyvumui Lietuvoje yra tradicijų nebuvimas, per didelis valstybės institucijų kišimasis ir kontrolė, netobuli įstatymai/įstatymų kaita, sudėtingos labdaros teikimo procedūros. Nuomonės dėl ekonominio išsivystymo lygio išsiskyrė. Vieni mano, kad tai labai rimta arba pakankamai rimta kliūtis, kiti to nelaiko kliūtimi. Analogiškai vertinamas ir informacijos trūkumas. Tuo tarpu neigiamas visuomenės požiūris į labdarinę veiklą daugumos apklausoje dalyvavusių politikų nelaikomas kliūtimi.

3.6. INFORMACIJOS ŠALTINIAI APIE LABDAROS/PARAMOS TEIKIMĄ, RĖMĖJUS

Apklausoje metu politikams buvo pateiktas įvairių informacijos šaltinių sąrašas (12 pozicijų) ir buvo prašoma pasakyti, iš kurių iš jų, jų manymu galima gauti informaciją apie labdaros/paramos teikimą, rėmėjus?

Informacija pateikiama lentelėje:

Visuomeninės organizacijos, fondai	5
Seniūnijos	2
Socialinės rūpybos centrai	6
Parapijos (bažnyčia)	2
Televizija	2
Radijas	2
Spauda	4
Internetas	4
Reklama	3
Įvairūs renginiai (koncertai, sporto varžybos, šventės)	3
Verslo įmonės	-
Asmeniniai kontaktai	3

Kaip matyti, dažniausiai nurodomi 2 šaltiniai – socialinės rūpybos centrai bei visuomeninės organizacijos, fondai. Tuo tarpu verslo įmonių nepaminėjo nei vienas politikas. Rečiau nei kiti minimi televizija, radijas, bažnyčia.